

УДК: 327(73):32(4-12)''1945/1980''
Примљено: 12. јануара 2010.
Прихваћено: 05. марта 2010.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 1/2010.
год. 17. vol. 27.
стр. 91-108.

Зоран Петровић Пироћанац
Институт за политичке студије, Београд

АМЕРИЧКА СТРАТЕГИЈА УКЛИЊАВАЊА НА ЈУГОИСТОКУ ЕВРОПЕ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (2)*

Сажетак

У овом чланку аутор прати вишедеценијске геостратегијске напоре Сједињених Држава у обезбеђивању своје кључне улоге на овом простору. Од Тршћанске кризе и Хладног рата, преко доба интензивног помагања Титовој држави угроженој од Совјетског Савеза, па до Осамдесетих, када почињу америчке активности за разарање социјализма у Европи, Сједињене Државе су на простору Југоистока Европе увек биле *prime mover*. И данас кључно утичу на геополитичке перспективе Србије и околних малих народа, као што су и главни кривац за разарање југословенске федерације.

Кључне речи: глобално управљање, Доктрина Реган, безбедносна архитектура, тржишна демократија, демократски плурализам, НАТО, природни ресурси, геостратегијска равнотежа.

V И НОВАЦ НАСТАВЉА ДА ДОТИЧЕ У ЈУГОСЛАВИЈУ

После 1951, САД и Велика Британија активно помажу Југославији својим повољним кредитима. Они намеравају да ојачају југословенску привреду и да је представе свету као модел за Источну Европу. У једном есеју о Југославији, амерички амбасадор у Београду, Ворен Зимерман, пише: „Током Четрдесетих и Педесетих, Сједињене Државе испоручују Југославији на стотине милиона долара економске асистенције.“⁽¹⁾

1) **Видети:** Warren Zimmermann, *Politica Internacional*, ed. espagnola, -Yugoslavia, 5. de abril 1991.

Систем југословенског самоуправљања процењује се на Западу као систем који се лагано удаљава од класичног марксизма-лењинизма, и њиме се васпоставља нови развојни пут за свет, како на економском, тако и на политичком и идеолошком плану. Због тога западна помоћ постаје све масивнија. Истраживач Питер Прет бележи: „*Између 1950 и 1963, Југославија прима 5,4 милијарди долара помоћи. У 1961, западна подршка представља 47,4% буџетских прихода*“.²⁾

У периоду 1951-1957, Американци испоручују Југословенима наоружање и војну опрему у вредности од 700 милиона долара, што је импресивна вредност од неколико милијарди данашњих долара. Захваљујући тој помоћи, ЈНА бележи период убрзане модернизације, а и успеси оба Петогодишња плана су видни. Није претеран ни закључак да је очувана југословенска независност деломпоследница интензивне америчке економске помоћи у периоду 1951-1957.

Амерички дневник „Вашингтон Пост“ коментарише 1961. године: „*Пола милиона тона пшенице није висока цена за повећање утицаја дивних идеја југословенских комуниста*.“ А у 1962, председник Џон Кенеди тврди: „*Војна помоћ Сједињених Држава Југославији одговара националним стратегијским интересима Сједињених Држава*“.³⁾

У овим годинама се Југославија дефинише на Западу као најлибералнија земља Источне Европе. Зато Американци, али и Енглези и Французи, почињу и да одобравају стипендије за југословенску елиту, без обзира што је комунистичка. А можда и управо због тога, са надом да се уз помоћ западне „меке моћи“ ти кадрови преведу у капиталистички табор.⁴⁾

Процењује се у САД да Југославија у себи садржи клице тржишне привреде, отворене су јој границе, а готово милион њених грађана запослено је у земљама Западне Европе. Огроман број тих људи брзо се интегрисало у западна друштва и многе од тих животних навика полако преносе у Југославију тих година.⁵⁾

2) **Видети:** Peter Praet, *Etudes marxistes*, Belgique, 4eme trimestre 1992, p. 212.

3) **Видети:** Heuser, *Western Containment Policies in the Cold War*.

4) Пеђа Ристић, угледни српски архитекта данас, сведочи аутору, у Београду 2006, о свом скуству са Фондацијом Fulbright. „*Био сам селекционисан за студијски боравак у САД, шездесетих. Али, после ове селекције, касније сам ипак одбијен, уз више него отворено објашњење запослених у америчкој амбасади у Београду: 'Одузимамо вам стипендију јер сте ви већ анти-комуниста.*“

5) **Видети:** Roberto Rabel, *Between East and West: Trieste, the United States and the Cold War*.

Свеукупно, за период 1951-1960, Америка помоћ Титу досега је 2.7 милијарди долара на бази бесповратне помоћи. Колика је то придата важност америчког естаблишмента Југославији илуструје и компарација са америчким трошковима за две своје директне савезнице, Турску и Грчку. Тито је добио двоструко већу помоћ него Грчка и Турска заједно.

До значајних наговештаја промена у таквим односима долази почев од 1955, када ће Тито, после смрти Стаљина, почети лагано да одмрзава односе са Москвом, а са Хрушчовим и да наговештава видну промену односа на боље. Тим приближавањем Москви може се и тумачити Титов изненађујући политички потез, у децембру 1957, замрзавањем споразума који је Југославија својевремено потписала са САД.⁶⁾ Тито изненада процењује како је та година корисна помоћ из САД, заправо са превише њиховог интереса: „То је њихова ствар хоће ли нам дати више оружја, или не, али Југославија не може прихватити више оружја ако су услови различити од оних који већ постоје - ако се покушава да се наметну нови услови у складу са неким америчким законом. Југословенски закони, а не они Сједињених Држава, су закони који се спроводе у овој земљи“.⁷⁾

Ипак, проћи ће пуних шест година пре но што Совјети почну да испоручују своје оружје Титу, 1962. Титова наведена изјава представља нову политику Југославије. Његово понашање је готово потпуно истопило безрезервну подршку Вашингтона Београду. Наравно, реаговали су брзо и амерички политичари, традиционално веома осветољубиви према свима који се у свету огреше о америчке каноне савезништва и послушности. Тако 1961. сенатор Вилијем Проксмајер (Proxmire) успева у својој громогласној иницијативи у Конгресу да докине помоћ у храни Југославији, и да јој се истовремено укине и статус најповлашћеније нације.

Атмосфери у Вашингтону отворено се супротставља нови амбасадор у Београду, Џорџ Кенан, који подсећа конгресмене „да је Југославија одбила да се придружи Варшавском пакту, као и да успоставља било какве специјалне аранжмане о војној сарадњи са Совјетима.“⁸⁾

Ова епизода завршава се Кенановом оставком у Стејт департменту, због победесенатора Проксмајера, али су ипак препоруке овог великог стручњака за геополитику узете у разматрање

6) Споразум о обостраној одбрамбеној помоћи (Mutual Defense Assistance Agreement).

7) Цитирано у: Bruce McFarlane, *Yugoslavia: Politics, Economics and Society*, p. 117.

8) Цитирано у: Nora Beloff, *Tito's Flawed Legacy*, p. 171.

и америчка политика ће их применити касније према Југославији, упркос свим врстама сарадње између Руса и Југословена, Седамдесетих. Америчка подршка, заснована на политици анти - совјетског *одвраћања*, опстаје све до Осамдесетих, упркос Титовој политици, који се, изгодине у годину, све више приближава Совјетима. Тако Маршал Тито кажеједној војној чехословачкој делегацији у Београду, 1975: „Формално, ми нисмо чланица Варшавског уговора, али ако би ствар социјализма, комунизма, радничке класе, била у опасности, ми бисмо знали где смо...ми имамо наше циљеве заједно са Совјетским Савезом.“⁹⁾

У децембру 1975, одмах по овој Титовој изјави, Хелмут Зоненфелд (Sonnenfeldt), помоћник државног секретара Хенрија Кисинџера, говори пред америчким амбасадорима на дужности у Европи: “О Југославији, ми и Западни Европљанитакође, имамо интерес који су готово витални за нас у настављању независности Југославије од совјетске доминације...свако враћање Југославије назад у совјетску орбиту представљало би велико назадовање за Запад. Тако да смо заинтересовани шта ће се десити када нестане Тито, и то нас веома брине.”¹⁰⁾

У 1977, бивши амерички амбасадор у Београду, Лоренс Силберман (Silberman) види америчку позицију не баш веома пријатном у Југославији: „Југославија види Сједињене Државе као краву музару пре него бика - све сама вимена, без рогова.“¹¹⁾ Међутим, Стејт департмент, сматрају многи Американци, наставља да буде „крвава музара“ током Шездесетих, Седамдесетих и Осамдесетих.

У пролеће 1982, америчка администрација даје, практично, наредбу групи југословенских поверилаца, преко свог заменика државног секретара за европске послове, Лоренса Иглбергера (Eagleburger), да наставе са операцијама нових кредита и прилагођавања у Југославији. Амерички банкари гунђају, али морају да остварују политику Вашингтона. Експерти су сигурни да би без ове интервенције Вашингтона, Југославија већ могла да 1982 буде проглашена земљом банкрота.¹²⁾

Следи потом Иглбергерова посета Београду, 1983. године. Он прати подпредседника Џорџа Буша и секретара одбране Каспе-

9) Видети: S. Pavlowitch, *The improbable survivor, Yugoslavia and its problems*, p. 120.

10) Видети: Robert L. Farlow, „US Interests and Policy Options in the Balkans“, in : Phillip A. Petersen, ed., *Soviet Policy in the Post-Tito Balkans*, Studies in Communist Affairs, Vol., 4, US Air Force, Washington D.C., 1978, pp. 37-8.

11) Видети: Laurence Silberman, „Yugoslavia’s ‘Old’ Communism: Europe’s Fiddler on the Roof,“ *Foreign Policy*, Spring 1977, p. 16.

12) Видети: Marko Milivojević, *The Debt Escheduling Process*, p.137.

ра Вајнбергера(Weinberger). Они потврђују континуитет политике подршке Југославији и наследницима Маршала Тита.¹³⁾

Када западни кредитори на крају да наставе са бесконачним позајмицама, које су почеле Седамдесетих, амерички конзорцијум „*Friends of Yugoslavia*“ сакупља значајну помоћ за дуг 1983 - 84. Сума страних поверилаца Југославије већ се удвостручила од 1968. до 1972, приближавајући се износу од 4 милијарди долара. Али, ова свеукупна релативно скромна сума, опет се удвостручила до 1976, а онда се пела убрзаније.¹⁴⁾

До 1988, амерички повериоци, влада, ММФ и Светска банка, уз учешће западних савезница у Европи, финансирају оно што називају „*Yugoslavia's economic self - mismanagment*“ (економско само - злоупотребање Југославије“) и југословенскадуговања пењу се на 20 милијарди долара. Тако је од 1949 до 1980, Југославија је добила са Запада, највише од Сједињених Држава, између „35 et 80милијарди долара, у виду разноликих помоћи, укључујући лаке кредите, и бесплатне војне помоћи.¹⁵⁾

VI РОНАЛД РЕГАН МЕЊА АМЕРИЧКЕ ЦИЉЕВЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

У Шездесетим и Седамдесетим, Сједињене Државе су за одржавање јединства Југославије. Њихови добри односи са југословенским руководиоцима се настављају. Главна канцеларија ЦИА у Европи дуго је имала базу у Београду. У амбасади је запослена мала армија од пар стотина „саветника“. Крајем Осамдесетих, Американци сматрају да ће јединствено југословенско тржиште бити профитабилно за америчке мултинационалке.¹⁶⁾

Према декласификованим документима до којих је дошла америчка левичарска ревија „*Covert Action*“, септембра 1982, када се балкански регион чини још увек мање-више стабилним, САД официјализују документ *National Security Decision Directive (NSDD) 54*, насловљен „*United States Policy toward Eastern Europe*.“ Означена као *тајна* и декласфикована уз цензуру, 1991, Директива позива на проширене напоре за промовисање „*тихе рево-*

13) Видети: Marko Milivojević, *Descent into Chaos: Yugoslavia's Worsening Crisis* p. 21-22.

14) Видети: Slobodan Stanković, „*After Brezhnev's Visit to Belgrade*“, Radio Free Europe Research Report, November 19, 1976. p. 321-322.

15) Процена француског историчара Труда. Видети: Gilles Troude, *Conflicts identitaires dans la Yougoslavie de Tito 1960 - 1980*, Paris, Association Pierre Belon, 2007.

16) Видети: Michel Collon, *Pokeur Menteur*, EPO, Belgique, 1998, p. 282.

луције“ у раду обарања комунистичких влада и партија. Она наводи земље Источне Европе, али не помиње Југославију.

У марту 1984, један одвојени документ, NSDD 133, „*United States Policy toward Yugoslavia*“ је усвојен и добио је још ограничену декласификацију: *secret sensitive*, успостављајући „политику Сједињених држава према Југославији.“¹⁷⁾

Директива каже „*да ће циљ Сједињених Држава бити да промовише тенденцију ка једној југословенској економској структури, оријентисаној ка тржишту, те да развија америчке економске односе са Југославијом на начин који јача њене односе са индустриализованим демократијама*“.

Ту се говори о капиталистичкој трансформацији. Механизми садрже клаузулу најпривилегованије нације, управитељство ММФ-а, репрограмирање дуга, културне и образовне размене, информативне програме, посете на високом нивоу и о рестрикцијама у дипломатском и конзуларном персоналу.¹⁸⁾

Ти циљеви су немогући за остваривање, све док ове источноевропске државе остану под комунистичким руковођењем. Због тога је суштински амерички напор усмерен ка развлашћивању комунистичких влада. Амерички циљ за Југославију је, дакле, врло сличан оном за земље Истока: *пребацити их у капиталистички табор*. Али, и у овом документу постоје теме које су у потпуности, или делимично, затамњене, и даље под стриктном цензуром. Током дуго година америчка влада процењује неопходним да одржава тајну о средствима притиска у корист промене у Југославији. Важни елементи америчке политике у балканском региону, и посебно у Југославији тако и даље остају тајна. А постојање једног документа одвојеног од других земаља Истока, а тиче се Југославије, подвлачи његову важност.¹⁹⁾

17) Појам означава да је велики део информација заснован на пресретнутим комуникацијама, или откривају постојање поверљивих веза са југословенским грађанима или организацијама. Чак и после „деклаификовања“ 1990, NSDD 133 је и даље значајно цензурирана, са више од две трећине скривеног оригиналног текста. Али, та два документа откривају ипак једну конзистентну политичку логику.

18) „*The primary long-term U.S. goal in Eastern Europe was to (censored) facilitate its eventual re-integration into the European community of nations... The goal of US policy (toward Yugoslavia) will be to promote the trend towards an effective, market-oriented Yugoslav economic structure... (and) to expand US economic relations with Yugoslavia in ways which benefit both countries and which strengthen Yugoslavia's ties with the industrialized democracies*“. У: Michel Collon, *Pokeur Menteur*, p. 282.

19) **Видети:** Sean Gervasi, Review Covert Action, no 43 - 44, y: *Solidaire*, 17. fevrier 1993.

VII ПОЧЕТАК РАДОВА НА НОВОЈ БЕЗБЕДНОЈ АРХИТЕКТУРИ И ГЕОМЕТРИЈИ ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Већ 1968, поводом совјетске интервенције у Чехословачкој, видимо како Југославија и даље игра важну стратегијску улогу за две супер-силе. Здењек Млинар (Mlynar), чешки интелектуалац који учествује у догађајима око Прашког пролећа 1968, пружа нам занимљиву потврду ове тезе. Као члан новог чехословачког руководства, независног од Москве, он је директни учесник у „гангстерским преговорима“, како их назива. Млинар овако резимира Брежњевљев говор од 26. Августа 1968: „Брежњев је, пак, запитао председника Џонсона да ли америчка влада још увек признаје у потпуности Јалтанске и Постдамске споразуме. Он је 18. Августа примио следећи одговор: *‘Признање безрезервно важи за Чехословачку и Румунију, али, што се тиче Југославије, треба још преговарати’*“²⁰⁾

Сједињене Државе не желе да препусте Југославију својим такмацима. Са слабљењем социјалистичког тора Осамдесетих, амерички *think tanks* промишљају геополитичке промене у Југоисточној Европи, и нарочито у Југославији. Стигло је тако време за велике радове на новој безбедној архитектури и геометрији европског Југоистока.

Американци желе овде да изграде војне базе, како би стриктно контролисали и Европу, и Блиски исток, али и простор бившег СССР - а. Инсталирањем својих снага на европском Југоистоку, Американци могу да врше бољу контролу Руса и њихових стратегијских намера у Медитерану. То је такође добра стратегија да се онемогући повратак комунизма у Европи. А укотвљујући се тамо, по први пут у историји, они могу да контролишу стратегијске сировине. Балкан, а нарочито Југославија, представља витални стратегијски чвор за САД. Белгијски аутор Мишел Колон (Collon), види четири улога на овом стратегијском раскршћу:

„1. *Контролисање нафтних и гасних путева: Балкан и Турска су два стратегијска региона за приступ нафти на Блиском Истоку, и за огромне резерве Каспијског мора и Казахстана. Посебно преко нафтовода и гасовода којима се обилно удвара и који снабдевају, и снабдеваће, Европу;*

20) **Видети:** Zdenek Mlynar, Nightfrost in Prague: The End of Humane Socialism; Одломци објављени у часопису Telos, no. 42 (hiver 1979 - 80, p. 31- 55), и у: Le Debat, no. 9, p.35 - 41.

2. Доминирање Источном Европом: доведене у капитализам, Пољска, Чешка Република, Румунија, Словенија, Хрватска, Србија, итд., чине за западне мултинационалне обилате резервоаре сировина, јефтине радне снаге, извозна тржишта; 3. Слабљење и овладавање Русијом: елиминисати утицај Русије на Балкану, ослабити је како би се спречило да постане империјалистички ривал; 4. Обезбеђивање војних база: припремити НАТО да 'успостави ред' у случају побуне у Источној Европи, или у Русији. Припремити га за интервенцију (против Русије, или сваког ривала) како би се контролисала стратегијска богатства нафте и гаса.“²¹⁾

Југославија је одувек била љубоморна на своју независност. Како то каже Шон Герваси, „она је била у средишту навлачења конопаца. Совјети су прижељкивали њено инкорпорисање у СССР, Запад је настојао да је уведе, са другим земљама Источне Европе и Балкана, 'у Европу', то јест у капиталистичку светску привреду.“²²⁾

У 1985, америчка амбасадорка у Уједињеним нацијама, професорка универзитета Џин Киркпатрик (Kirkpatrick), именује ову нову стратегију, која ће ићи знатно даље од политике познате као *containment*, „Реганова доктрина“.

Сукоби ниског интензитета (LIC) постају интегрални део нове америчке доктрине. Она садржи у себи и *Low intensity conflict* (LIC), концепт рођен као одговор на совјетску опасност. Мисија оружаних снага Сједињених Држава је глобална пројекција моћи на стране територије. *Potus* (President of the US) не може више да даје наредбу за велико развијање трупа ван америчких граница, без дозволе Конгреса, тако налаже закон, *War Power Act*.

Доктрина је заснована на поимању да се истински рат дешава у сиромашном Трећем свету. Планирање и вођење операција су засновани на пет императива: *политичка преминација, јединство напора, адаптивност, легитимност и истрајавање*. Основна идеја америчке доктрине сукоба ниског интензитета је следећа. Сједињене Државе не могу да одржавају статус суперсиле ако не поседују капацитет провоцирања и победе против било које друге силе која би довела у опасност приступ критичким интересним зонама. Ове операције воде се помоћу *континуума сукоба*, од ангажовања у време мира, у највећим регионалним сукобима.

21) Видети: Michel Collon, *Poker menteur*, p. 209.

22) Видети: Sean Gervasi „*Germany, U.S. and the Yugoslav Crisis*“, *Covert Action Quarterly*, No. 43, Winter 1992-3.

VIII ДОЛАЗАК КАПИТАЛИЗМА

Крајем Осамдесетих, Југословени су и даље живели боље него већина људи у Португалу, Шпанији, Турској, и извесним деловима Грчке. Нека врста савезништва опстаје током Осамдесетих између Вашингтона и Београда. Због југословенске „тампон“ позиције, Американци имају посебан интерес за стабилност. Упркос нелагодности са комунистичком „савезницом,“ нова Реганова администрација сачувала је овај привилеговани однос, надајући се да ће доћи њен тренутак, када ће Вашингтон искористити најзад растућу нестабилност Југославије. То ће бити тренутак за успостављање капиталистичке владе. Ричард Портис (Portes), главни економски саветник ЕУ, бележи: „Запад мора да гради тако да обавезе власти да не скрећу своју основну политику.“²³⁾ За тај циљ, европски планери захтевају иреверзибилне „реформе“ у Источној Европи: отварање ка светској привреди, и ка западном систему, либерализовање цена, приватизацију, стабилизовање државних финансија и националних монета. „Ове реформе морале би да значе дефинитиван излазак из социјалистичке планиране привреде“. Владе Чехословачке, Мађарске и Пољске приступају готово у потпуности, док се Бугарска и Румунија придружују делимично.

У јануару 1989, Анте Марковић је именован за федералног премијера. Сједињене Државе притискају да се убрза кооперативни однос. Познат као југословенски руководилац наклоњен реформама оријентисаним ка тржишту, Анте Марковић је на ББЦ-ју описан као „најбољи вашингтонски савезник у Југославији“. У јесен 1989, непосредно пред пад Берлинског зида, А. Марковић посећује Буша Старијег у Белој Кући. Дневник *The New York Times* пише да је „председник зажелео добродошлицу верности Госп. Марковића према економској реформи оријентисаној ка тржишту, и према изградњи демократског плурализма.“²⁴⁾

Марковић тражи „асистенцију Сједињених Држава за остварење политичких и економских промена чему се противи тврда линија у КП“.

Марковић тражи и пакет значајне помоћи од 1. милијарде долара, како би покренуо банкарски систем, као и више од 3 милијарде долара зајма од Светске банке. Он обећава реформе, али упозорава да ће „ове реформе донети социјалне проблеме, укључујући пораст незапослености од 20% , и растућу претњу етничких и

23) У: S. Gervasi, *Op. cit.*

24) У: S. Gervasi, *Ibid.*

политичких затегнутости између шест република и две аутономне покрајине земље.²⁵⁾

IX ЈУГОСЛОВЕНСКО НЕСВРСТАВАЊЕ: ИЗМЕЂУ ДВЕ СТОЛИЦЕ

Титова међународна политика од 1955. је несврставање. Овај покрет створен је у Бандунгу, у Индонезији. Југославија официјализује несврставање 1961, на првом састанку на врху у Београду. Несврставање се веома брзо изопачава у „идеолошки инспирисану фантазију, чији смисао је био да задовољи безграничну сујету диктатора“ (М. Миливојевић).

Ова Титова оријентација била је, у ствари, једино могућа, обзиром на споразум

Черчил - Стаљин, који пресеца будућу југословенску државу 50/50, током њиховог сусрета у Москви, октобра 1944. На Јалти, фебруара 1945, Американци потврђују такође овај споразум. Политике Американаца и Совјета су присиле Тита да балансира између њих, и Тито се све више приближава Трећем свету.

Упркос масовном коришћењу америчке и британске помоћи, од 1945-50, Тито се поново приближава Москви, и 1955. совјетски лидер Никита Хрушчов стиже у Београд. То је нека врста извињења југословенским народима за политику друга Џугашвилија између 1948. и 1953.

У међувремену, Југославија потписује Балкански Пакт 1954, са Турском и Грчком, као тренутак геополитичког узимања ваздуха.

Главна Титова стратегија је убрзано приближавање несврстанима, глобалном покрету Трећег света који се брзо разгранавала. Осматрачи у Вашингтону, Лондону и Паризу виде овај ангажман Југославије као позитиван за такву земљу, која инсистира на својој независности и безбедности. Али, симпатије се смањују после 1961, године када је Тито домаћин Састанку на врху у Београду. Помињу да га оптужују за пролиферацију комунистичких идеја у Трећем свету, преко Покрета несврстаних. Популарност југословенског Маршала расте у свету, као и западне оптужбе да Тито гради анти - западно и про - совјетско светско јавно мњење. Британска историчарка Нора Белоф(Bellof) дефинише Југославију из овог периода као „несврстану против Запада“.²⁶⁾

25) У: S.Gervasi, Ibid.

26) У: Nora Bellof, *Op.cit.*, Chapter 5.

Ова авантура практично се окончава на Шестом састанку на врху несврстаних (*Sixta Cumbre de Non-allineados*), 1979 у Хавани. Фидел Кастро постаје заменик остарелог и оболелог Маршала Тита. Кастро јасно каже Титу, пред скупом, да је политика *исте дистанце* према блоковима, прошлост. То је нешто што је засигурно заболело Маршала на крају живота.²⁷⁾

Када су Совјети упали у несврстани Авганистан, децембра 1979, Тито одлази у болницу, где му је ампутирана нога и закован је за кревет умирућег. Фидел Кастро води интензивну акцију убеђивања Покрета несврстаних да се приближи Совјетском Савезу, поводом очите агресије. Захваљујући Индији, која је такође оснивач Покрета, ова агресија не пролази како ју је Кастро замислио.

После смрти Маршала Тита, Југославија у потпуности губи своју позицију у Покрету несврстаних Деведесетих година прошлог столећа. Поменимо и да је румунски председник Николае Чаушеску такође имао аспирације да замени Тита, али без икаквог успеха.

X НАТО, ЈУЖНИ БОК, ПОЧЕТАК КРАЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ

За НАТО је Јужни бок периферијски театар који контролише америчка Шеста флота, намењена операцијама у Источном Медитерану. То је подршка средишту Европе и подршка америчке политике Блиском Истоку. Али, НАТО Осамдесетих година не зна прецизно своје дужности, као ни своју употребу, у случају неке промене статус квоа на Балкану на штету евро - америчких интереса. Италијански адмирал Торизи (Torrizi) тражи од своје владе, децембра 1980, управо прецизно дефинисање политичко - стратегијских циљева у Медитерану. А француски аутор Иво Папарела (Paparella), пише 1987: *“У стварности, дискурси, доктрине и заузимање ставова показују да Запад свеукупно нема одговор на вероватну хипотезу у којој би се Југославија и Албанија реинтегрисале у своју природну породицу. У 1976, Картер је изразио америчку незаинтересованост за Југославију. Данас је америчка администрација живо заинтересована за Балкан и Југославију, али изгледа да не схвата унутарње југословенске проблеме, и нада се да их разреши покривањем масом евро - кредита.”*²⁸⁾

27) **Видети:** Marko Milivojević, „Yugoslavia's Security Dilemmas and the West“, The Journal of Strategic Studies, Vol. 8, No. 3, September 1985.

28) **У:** Ivo Paparella, „Les Balkans et la defense du flanc sud de l'OTAN,“ Defense Nationale, 1987, pp. 105 - 120.

Сједињене Државе су током деценија биле за одржавање јединства Југославије. Оне су имали добре односе са титоистичким руководством. Елаборисање *доктрине Реган* почетком Седамдесетих значи агресивну геополитичку доктрину, која иде знатно даље од Кенанове *containment* доктрине. Она заправо позива на глобални илегални рат против комунизма, користи све елементе државе моћи за напад на Совјетски Савез и његове идеолошке савезнике, како би извршила „максимални притисак“. И на крају се тај комунистички режим, исцрпљен и растакан унутрашњом кризом, притискан са свих страна, једноставно обрушава.

Југославија је најближа Европи, гледано из перспективе економске и политичке организације друштва. Она такође за Американце представља неминовну дестабилизујућу тачку Европе, ново стратегијско бојно поље у невидљивом сукобу Европе и Америке на крају 20. Столећа, простор који може да доведе у опасност, у одређеној констелацији догађаја, све постигнуто у европским напорима за уједињавање, током деценија. Аналитичари Стејт департамента, ЦИА и Пентагона, су посебно проучавали Европу и њене слабе тачке, посебно екс - комунистичке просторе, који су природно хрлили у загрљај Европе Дванаесторице.

Природа америчке стратегије за Југославију и на Балкану подразумева дистинкцију између стратегије и политике. Како пише Шон Герваси: „*Стратегија се састоји од серије дугорочних циљева који се сматрају као мање - више компатибилних једних са другима, и начина да се следе ти циљеви. Политика је серија акција вођених из дана у дан, или из недеље у недељу, у претпостављеној перспективи да се ти циљеви остварују. Сједињене Државе и Немачка водиле су недопуштени скривени рат против Југославије, током више од једне деценије*“.

Први који је схватио да Американци планирају да се појаве у балканској зони, био је екс - комунистички хрватски легендарни лидер, преживели из Гулага, и из усташког конц-логора Јасеноваца, дискретни претеже Ватлкана потом, највећи борац за независну хрватску државу XX stoleћа, доктор Анте Цилига. У својој књизи „*Сам кроз Еуропу у рату,*“ штампаној у Риму још 1978, Цилига пише ову пророчку реченицу: „*У Трећем светском рату, ако човечанство има несрећу да га доживи, Босна може да постане одлучујућа зна за излазак Руса на Медитеран, или Американаца на Дунав, друга Кореја, и нешто још више*“.²⁹⁾

29) „*Планови НАТО за разарање Југославије потичу од пре 20-30 година,*“ изјавио је почетком сукоба у Југославији, Словенац Петер Ковачич-Перишин, у „*Политици,*“ марта 1991.

У Осамдесетим годинама, главни улог није више моћ, већ економија. Сједињене Државе су уплетене у нову „трку за ресурсима“ широм света. Од тога зависи њихова будућа економска добробит. Према Шону Гервасију, инжињерском америчком стратегиском аналитичару, америчка политика на Балкану узима у обзир следеће опште циљеве:

1. Створити нови балкански поредак интегрисан са Западом, или барем бити са њим повезан;
2. Обезбедити себи компетитивну позицију на Балкану;
3. Радити у тесној сарадњи са Немачком на реорганизовању Балкана;
4. То такође чинити у уској вези са исламским државама, а посебно са Турском и Албанијом.³⁰⁾

Ова етапа америчке стратегије краја Осамдесетих имплицира слабљење југословенске државе, економски и различитим субверзивним активностима. Таква стратегија опстоји од 1983 до 1989, када се геостратегијска равнотежа екстремно ремети, уз почетак обрушавања комунизма у Совјетском Савезу и у земљама Истока Европе. Ове промене утичу на политику Вашингтона, који реevalуира своје традиционално савезништво са Југославијом, која, опет, значајно губи своју геостратегијску важност.

Zoran Petrovic - Pirocanac

LA STRATEGIE AMERICAINE DE L'ENCLAVEMENT DANS L'EUROPE DU SUD –EST APRES LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE

Résumé

Dans cet essai l'auteur suit les efforts géostratégiques de plusieurs décennies des Etats-Unis dans l'assurance de leur rôle-clé dans cette région. Depuis la crise de Trieste et de la Guerre froide, par la période de l'aide intensive à l'état de Tito, menacé par l'Union soviétique, jusqu'aux années quatre-vingt, quand commencent les activités américaines pour la destruction du socialisme en Europe, les Etats-Unis étaient toujours un *prime mover* sur l'espace de sud-est de l'Europe.

Aujourd'hui toujours elles influencent de manière décisive les perspectives géopolitiques de la Serbie et des petits peuples avoisinant.

30) **Видети:** Sean Gervasi, *L'évolution de la strategie americaine en Yougoslavie, 1983-1995*. Синтеза говора професора Гервасија на Колоквијуму „*Yougoslavie, Politiques, medias*,” организованом на Слободном универзитету у Бриселу, 23-25 марта 1995.

Elles sont aussi le principal coupable pour la destruction de la fédération yougoslave.

Mots – clés: gestion globale, Doctrine Reagan, architecture sécuritaire, démocratie du marché, pluralisme démocratique, OTAN, ressources naturelles, équilibre geostratégique.

ЛИТЕРАТУРА

- Адамовић Јб., Лемпи Џ.Р., Пикет Р.О., *Америчко-југословенски економски односи после другог Светског рата*, Београд, Радничка штампа, 1990.
- A'anan Gavriel D., *Yugoslavia After Tito: Scenarios and Implications*, Boulder, Westview Press, 1977.
- Аврамов Смиља, *Постхеројски рат запада против Југославије*, Ветерник, Идиј - Ветерник, 1997.
- Аврамов Смиља, *Трилатерална комисија: светска влада или светска тиранија*, Ветерник, 1998.
- Beaufre André, *Introduction à la stratégie*, Paris, IFRI/Economica, 1985.
- Bellof Nora, *Tito's Flawed Legacy: Yugoslavia & the West: 1939-84*, Londres, Victor Gollancz, 1985.
- Bennet Christopher, *Yugoslavia's Bloody Collapse*, New York, New York University Press, 1995.
- Bernstein Carl, Politi Marco, *His Holiness, John Paul II and the Hidden History of Our Time*, New York, Doubleday, 1996.
- Bilandžić Dušan, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi, 1918-1985*, Zagreb, Školska knjiga, 1985.
- Бисенић Драган, *Од бакље до ломаче*, Београд, БаГ, 2002.
- Botić Selvan, *US Policy Towards Yugoslavia: Illusions and Reality*, New York, Croatian National Congress, 1979.
- Brzezinski Zbigniew, *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the Twenty First Century*, New York, Scribner, 1993.
- Campbell John C., *Tito's Separate Road: America and Yugoslavia in World Politics*, New York, Harper & Row, 1967.
- Carrere D'encausse Hélène, *L'Empire éclaté*, Paris, Flammarion, 1978.
- Castoriadis Cornelius, *Devant la guerre. Les réalités*, Paris, Fayard, 1981.
- Ciliga Ante, *Crise d'Etat dans la Yougoslavie de Tito*, Paris, Denoël, 1972.
- Chomsky Noam, *What Uncle Sam Really Wants*, Berkeley, Odonian Press, 1989.
- Chossoudovsky Michel, *The Globalization of Poverty: Impacts of IMF and World Bank Reforms*, Penang, Third World Network, 1997, et Londres, Yed, 1997.
- Christitch Kosta, *Les faux frères. Mirages et réalités yougoslaves*, Paris, Flammarion, 1996.
- Crnobrnja Mihailo, *The Yugoslav Drama*, London, New York, I. B. Tauris Publishers, 1994; Montréal, Mc Gill-Queen's University Press, 1994.
- Cohen Lenard J., *Broken Bonds. The Disintegration of Yugoslavia*, Boulder, San Francisco, Oxford Westview Press, 1993.
- Collon Michel, *Poker menteur*, Bruxelles, EPO et Michel Collon, 1998.

- Цветковић Срдјан, *Велике силе и мале државе у Хладном рату*, Београд, Институт за савремену историју, 2005.
- Ћосић Добрица, *Пишчеви записи. 1969-1980*, Београд, Филип Вишњић, 2001.
- Ћосић Добрица, *Пишчеви записи. 1981-1991*, Београд, Филип Вишњић, 2002.
- Dalmas Louis, *Le communisme yougoslave depuis la rupture avec Moscou*, Paris, Terre des Hommes, 1950.
- Debray Régis, *Les Empires contre l'Europe*, Paris, Gallimard, 1985.
- Димић Љубодраг, *Срби и Југославија, простор, друштво, политика*, Београд, Стубови културе, 1998.
- Димитријевић Бојан Б., *Југославија и НАТО, 1951-1957*, Београд, НИЦ Војска & Tricontinental, 2003.
- Djilas Aleksa, *The Contested Country*, Londres, Harvard University Press, 1991.
- Dobrynin Anatolij, *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's Six Cold War Presidents (1962-1986)*, New York, New York Times Books, 1995.
- Ferro Marc, *Naissance et effondrement du régime communiste en Russie*, Paris, Poche, 1997.
- Gaddis John Lewis, *The United States and the End of the Cold War: Implications, Reconsiderations, Provocations*, New York, Oxford University Press, 1992.
- Garthoff Raymond, *The Great Transition: American-Soviet Relations and the End of the Cold War*, Washington, D.C., Brookings Institution, 1994.
- Gervereau Laurent, *De l'unification à l'éclatement*, Paris, BDIC, 1998.
- Hackett Sir John, *The Third World War. The Untold Story*, Londres, Macmillan, 1985.
- Јовић Дејан, *Југославија, држава која је одумрла, Успон, криза и пад Кардељево Југославије, 1974-1990*, Загреб - Београд, Прометеј- Б - 92, 2003.
- Коштуница Војислав & Чавошки Коста, *Страначки плурализам или монизам: друштвени покрети и политички систем у Југославији 1944-1949*, Београд, Центар за филозофију и друштвену теорију, 1983.
- Krulić Joseph, *Histoire de la Yougoslavie de 1945 à nos jours*, Bruxelles, Complexe, 1993.
- Lampe John R., *Yugoslavia as History. Twice there was a country*, Londres, Cambridge University Press, 1996.
- Lees Lorraine M., *Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia and the Cold War*. Pensylvanie, University Park, PA, The Pennsylvania State University Press, 1997.
- Лопушина Марко, *Убиј ближњег свог, Југословенска тајна полиција 1945 / 2002*, Београд, Народна књига Алфа, 2002.
- Lydall Harold, *Yugoslavia in crisis*, Londres, Oxford Clarendon Houser, 1989.
- Матес Лео, *Криза социјализма којег није било*, Београд, Југословенски институт за новинарство, 1991.
- Meier Victor, *Yugoslavia, a History of its Demise*, Londres & New York, Rotledge, 1999.
- Milivojević Marko, *The Debt Escheduling Proces*, Londres, Frances Pinter, 1985.
- Milivojević Marko, *Descent into Chaos: Yugoslavia's Worsening Crisis*, Londres, Institute for European Defence & Strategic Studies, European Security Studies no 7, 1989.

- Milivojević Marko, Allock John B. & Maurer Pierre, eds, *Yugoslavia's Security Dilemmas: Armed Forces. National Defence and Foreign Policy*, Oxford, Berg, 1988, Chapter 1.
- Mlynar Zdenek, *Nightfrost in Prague: The End of Humane Socialism*, New York, Karz Publishers, 1980.
- Pavlovic Stevan, *The improbable survivor, Yugoslavia and its problems*, Londres, Hurst and company, 1988.
- Петровић-Пироћанац Зоран, *Мали појмовник геополитике* Београд, Југоисток, Институт за политичке студије, 2004.
- Poulton Hugh, *The Balkans: Minorities and States in Conflict*, Great Britain, 1991.
- Ракочевић Живојин, *Геополитичко-финансијски лавиринти. Прилог критици англосаксонске геополитике*, Београд, Самиздат, 2001.
- RusSiNov Dennonson, *The Yugoslav experiment, 1948-74*, Londres, Royal institute of international affairs, 1977.
- Samary Catherine, *Le Marché contre l'autogestion: l'expérience yougoslave*, Paris, Publisud/ La Breche, 1988.
- Schreiber Thomas, *La Yougoslavie de Tito*, Paris, Presses de la Cité, 1977.
- Секелј Ласло, *Југославија, структура распадања: оглед о узроцима структурне кризе југословенског друштва*, Београд, Рад, 1990.
- Schweizer Peter, *Victory: The Reagan Administration's Secret Strategy That Hastened the Collapse of the Soviet Union*, New York, The Atlanta Monthly Press, 1994.
- Stanković Slobodan, *The End of the Tito Era: Yugoslavia's Dilemmas*, Stanford, Hoover Institution Press, 1981.
- Stojanović Svetozar, *Propast komunizma i razbijanje Jugoslavije*, Beograd, Fronezis, 2000.
- Stokes Gale, *From Stalinism to Pluralism. A Documentary History of Eastern Europe*, Londres, Oxford University Press, Second ed. 1995.
- Todd Emmanuel, *La chute finale, essai sur la décomposition de la sphère soviétique*, Paris, Robert Laffont, 1976.
- Weibel Ernest, *Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours*, Paris, Ellipses, 2002.
- West Richard, *Tito and the Fall of Yugoslavia*, London, Sinclair-Stevenson, 1993.
- Woodward Susan J., *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*, Washington, D.C., The Brookings Institution, 1995.
- Yergin Daniel & GUSTAFSON Thane, *Russia 2010, The CERA Report*, New York, Random House, 1993.
- Zimmerman William, *Open Borders: Non-alignment and the Political Evolution of Yugoslavia*, Princeton, Princeton University Press, 1987.

Чланци:

- Bellof Nora, Self-Mismanagement in Yugoslavia, *Survey*, Automne, 1984, vol. 28, No. 3 (122), pp. 63-5.
- Bojović Boško, I., Deux représentations géopolitiques. *Hérodote*, 1992, no. 67.
- Bojović Boško, I., Le drame yougoslave: Une épreuve manquée de l'Europe, *Confluences Méditerranée* 6, Paris 1993, pp.119-130.

- Bojović Boško, Les Balkans entre convergences et disparités (XIX-XXème s.), Genève-Gex, 1997, Symposium international «Structures fédérales et coopération interrégionale dans l'espace balkanique» (12 au 14 septembre 1996), p.: 63-77.
- Bojović Boško, Politique et culture dans l'histoire du Sud-Est européen: facteurs d'association, facteurs de dissociation. Les Balkans occidentaux-entre globalisation et balkanisation, Paris, janvier 2005.
- Breton (Le) Jean-Marie, Après Tito la Yougoslavie se disloque, *Historia*, Paris, octobre 1995, no. 586.
- Brzezinski Zbigniew, The Great Transformation, *The National Interest*, Washington D.C., fall 1993.
- Churchill, Winston, "Iron Curtain Speech," *Westminster College, in Fulton, Missouri*, March 5, 1946.
- Cviic Christopher, A Pro-Soviet Plot in Yugoslavia, *The World Today*, octobre 1974.
- Fejto F., Pavlowitch S.K., Christich Kl., Krulić J., Meier V., Yugoslavia, our dangerous Backyard, *The European Journal of International Affairs*, automne 1988, Vol. 1, n. 2, pp.64-114.
- Gervasi Sean, The Destabilization of the Soviet Union, *Covert Action Quarterly*, Hiver 1991-92, No. 39.
- Gervasi Sean, Germany, US and the Yugoslav Crisis, *Covert Action, Quarterly*, Hiver 1992-93, No. 43.
- Guillou André, Autodétermination et inviolabilité des frontières: Les trois Yougoslavies, L'Assemblée de l'AIESSE, Tirana, 2004.
- Krulić Joseph, La crise du système politique dans la Yougoslavie des années 1980, *Revue française de sciences politiques*, juin 1989, No 3, pp. 245-258.
- Marcou Lilly, L'Effritement du mouvement communiste international, *Le Monde*, 6 11 1983.
- Milivojević Marko, The Uneven Impact of Economic Adjustment in Yugoslavia, *The South Slav Journal*, Londres, Automne/Hiver 1984, Vol. 7, Nos 3-4, (25-26).
- Nitze Paul H., *Strategy in the Decade of the 1980's*, *Foreign Affairs*, New York, Automne 1980.
- Silberman Laurence, Yugoslavia's 'Old' Communism: Europe's Fiddler on the Roof, *Foreign Policy*, Spring 1977.
- vukadinović Radovan, La fin de la Yougoslavie et l'instabilité balkanique, *Cahiers du CERA*, Paris, 1992, No 4.

